

# رنگ‌های دنیا

couleurs du monde

Jean-Philippe Lenclos & Dominique Lenclos

ژان فیلیپ لنگلوس و دومینیک لنگلوس

مترجم: اصغر نوری



ژان فیلیپ لنگلوس

## رنگ‌های جهان: جغرافیای رنگ

نوشته: ژان فیلیپ لنگلوس و دومینیک لنگلوس کتاب رنگ‌های جهان یک سفر رنگین از میان رنگ‌های معماری بومی ارائه می‌کند که از ایالات متحده به گوشه‌های دوردست جهان ادامه دارد. بر این اساس، روش تحلیل جغرافیای رنگ، توسط ژان فیلیپ و دومینیک لنگلوس از طریق سال‌ها سفر و پژوهش به تفصیل شرح داده شده است. این کتاب با بررسی پالت رنگی متنوع مکان‌های مسکونی آشکار می‌سازند که چگونه زمین‌شناسی، آب و هوا، نور، رفتار فرهنگی اجتماعی، سنت ساکنان محلی و تکنیک‌های ساخت‌وساز منحصر به فرد یک چشم‌انداز، هویت معماری و ویژگی‌های رنگی را شکل می‌دهند. آن‌ها از طریق شواهد تصویری بیش از ششصد عکس‌های رنگی درخشان در کتابشان، که توسط آبرنگ و نمودار تکمیل شده سیستم تحلیل رنگی خود را توضیح داده و یک مقایسه موضوعی مربوط به طبقه‌بندی رنگین جهان ارائه می‌کنند. نگاه جذابی که تنوع بی‌نهایت رنگ را در خود به نمایش می‌گذارد؛ از ظرافت رنگین ایجاد شده در لبه سقف خانه‌های ژاپنی تا نمای خانه‌هایی که از خاک‌های معدنی آفریقا به‌وجود آمده‌اند. کتاب رنگ‌های دنیا، یک بررسی بصری جذاب از ویژگی‌های رنگین موجود در جغرافیای منطقه‌ای، تاریخ و سنت کشورهای سراسر جهان را ارائه می‌کند. یک انعکاس دقیق از رنگ‌های جهان، این چشم‌انداز به طراحان کمک خواهد کرد تا در مورد آینده رنگ‌ها تصمیم بگیرند. مطالب این کتاب عبارتند از: جغرافیای رنگ، یک سفرنامه رنگین، رنگ‌ها و نمادها، مصالح و مواد ساختمانی، نماها و درب‌ها، تحلیل‌های یک منطقه، فرانسه، نقشه جهان، ایالات متحده آمریکا، گواتمالا، برزیل، آفریقای جنوبی، الجزایر، مراکش، ایران، یمن، هند و ژاپن.



## درباره نویسندگان کتاب:

"ژان فیلیپ لینکلوس" یک طراح، نقاش و بنیانگذار آتلیه رنگ سه بعدی در پاریس است که متخصص مفهوم و کاربرد رنگ در محیط، معماری، و محصولات صنعتی است. او کار خود را در توکیو، لندن، پاریس، و لیسبون به نمایش گذاشته است، و تئوری رنگ را در "مدرسه ملی آموزش هنر" تدریس می‌کند. "دومینیک لینکلوس"، نیز یک استاد است که به شوهرش در پژوهش‌هایش و تحلیل رنگی مناطق کمک می‌کند. کتاب رنگ‌های دنیا منتشر شده توسط این زوج در سال ۱۹۸۲، یک کتاب شگفت‌انگیز براساس مفهوم جغرافیای رنگ است که برای معماران، طراحان و برنامه‌ریزان شهری مفید بوده و شامل ۶۰۰ تصویر رنگی می‌باشد. این کتاب بیانگر این است که چگونه هر کشور، هر منطقه و هر شهر و روستا، یک پالت رنگی منحصر به فردی را برای ساختمان‌هایشان به کار می‌برند.

این بخش از فصلنامه چیدمان به ترجمه موضوع رنگ در یزد از کتاب «رنگ‌های دنیا» اختصاص داده شد.

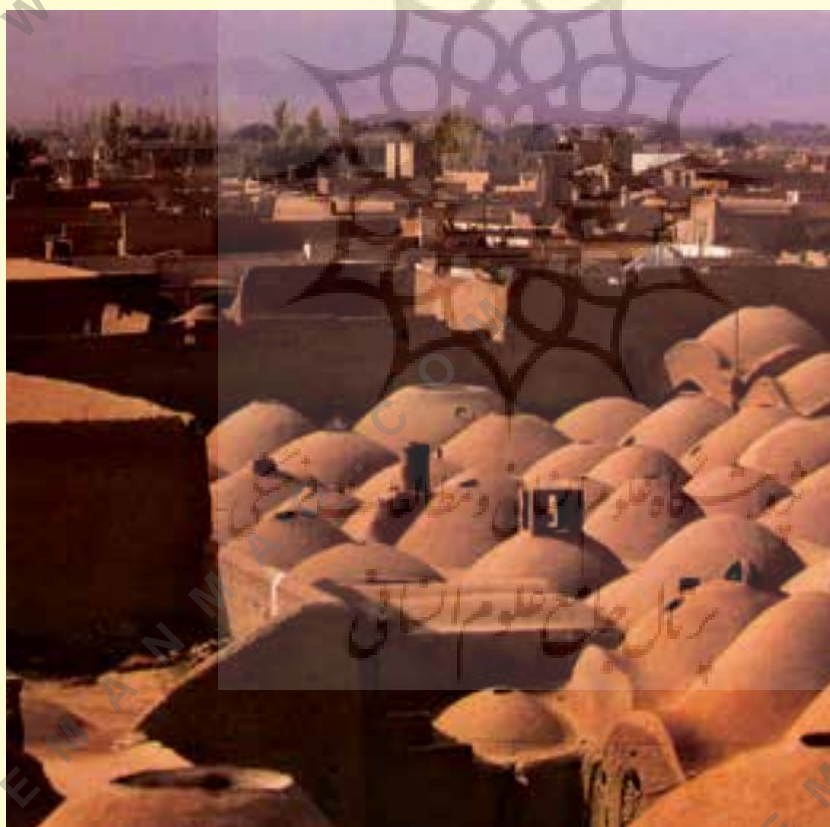
## رنگ در یزد

شهر یزد در مرکز ایران قرار دارد، کشور عظیمی که دو سومش کویری است، کشوری پهناور همانند فرانسه، بریتانیای کبیر، ایتالیا و اسپانیا در مجموع. دور تا دور یزد، کویری است که ماسه‌هایش به محض بلند شدن باد، بر فراز شهر چرخ می‌زنند. این کویر دلیل وجودی یزد بود، زمانی که کاروان‌های شتران واحه به واحه از آن می‌گذشتند. همانند چاردایا<sup>[۱]</sup> در جنوب الجزایر، یزد نماد سرسختی انسانی است که تصمیم گرفته در دل طبیعت بایر سکنی گزیند. حیات ساکنان ممکن نبوده است مگر به لطف شبکه قنات‌ها، کانال‌هایی زیرزمینی که آب رشته‌کوه ۴۰۰۰ متری شیرکوه را به شهر می‌رسانند. امروزه، آب مصرفی از طریق چاه‌های

1-Chardaia



تصویر شماره ۱



تصویر شماره ۲

حفر شده در حیاط خانه‌ها تأمین می‌شود و آب قنات‌ها تنها برای غنی کردن آبشخورها و آبیاری نخل‌ها و باغ‌های میوه ذخیره می‌گردد.

تصاویر شماره ۱ و ۲: شهر سنتی کویر، یزد، بناهای چینه یا آجری خود را به رنگ ماسه و خاک تا بی‌نهایت می‌گسترند. این عکس‌ها که در ساعت‌های متفاوت روز گرفته شده‌اند، نشان می‌دهند که مصالحی واحد چطور می‌تواند برحسب ساعتی از روز رنگ‌هایی متنوع به خود بگیرد.

روی گنبد آرامگاه سید رکن‌الدین (شخص مقدسی که در قرن ۱۴ می‌زیست) که با سرامیک برپیده با دست ساخته شده، رنگ‌مایه آبی فیروزه‌ای، سمبل آسمان، غالب است.

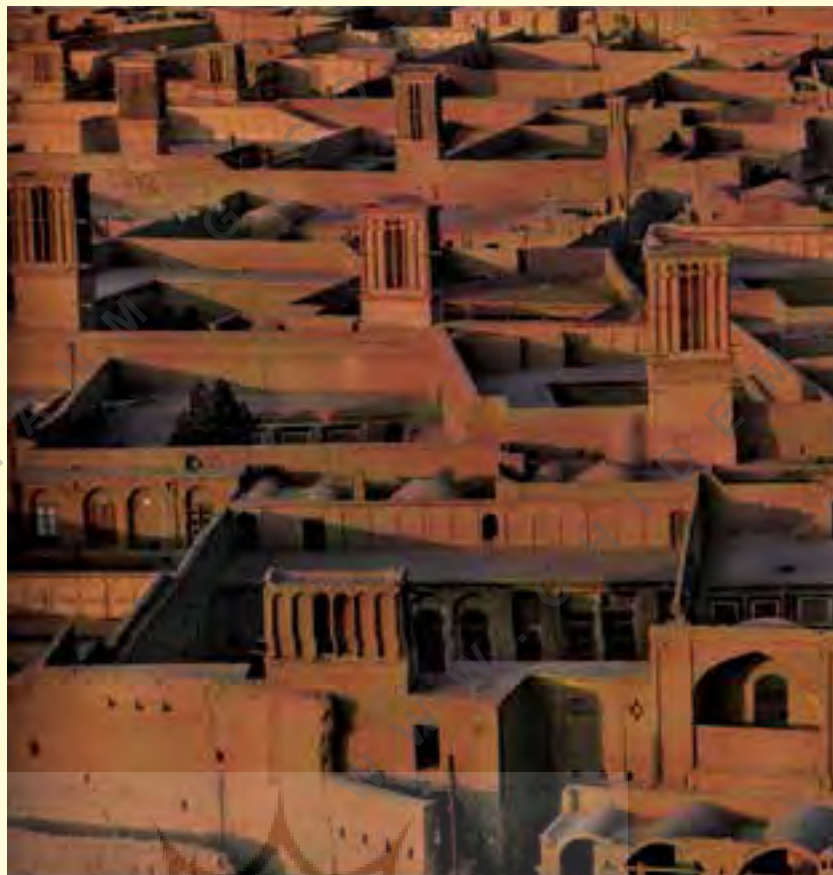
در پایه گنبد، دو نوار خوشنویسی به سبک «کوفی» آیه‌های قرآن را به نمایش می‌گذارند.

تصویر شماره ۳: هر خانه یک بادگیر دارد: این سیستم خنک‌کننده که از قرون وسطی کاربرد دارد، باد را می‌گیرد و آن را از اتاق‌ها عبور می‌دهد و پس از خنک کردن آن‌ها در نهایت به سطح آب باغ داخلی بنا می‌رسد.

در ابتدای هزاره اول میلادی، در زمان ساسانیان، یزد (یا یزد) یک مرکز مهم زرتشتی بود. شهر که در قرن هفتم توسط عرب‌ها تصرف شده بود، در سال ۱۲۲۰ میلادی به دست قوم مغول افتاد. در قرن چهاردهم میلادی، مظفرالدین شاه چند مسجد باشکوه در این شهر ساخت: مسجد جامع، مسجد زمان و مسجد ساعت، اما بسیاری از بناها قدیمی‌تر هم هستند، مانند مقبره دوازده امام که به قرن یازدهم میلادی برمی‌گردد.

از زمان فتح مسلمانان، یزد به همراه کرمان پناهگاه جامعه زرتشتی است. اعمال مذهبی آن‌ها فرق چندانی با اعمال مذهبی پارس‌ها ندارد؛ برادران تبعیدیشان که به هند آمدند و به دین قدیمی پارسی وفادار ماندند که در قرن ششم قبل از میلاد توسط زرتشت به وجود آمده بود. آن‌ها به قدرتی برتر اعتقاد دارند که با زندگی درست و چند آیین آن را گرامی می‌دارند: گفت‌وگو با آتش مقدس که در چشم ایشان تصویر الوهیت است، مراسمی مقدماتی که از نوجوانی آغاز می‌شود، و همین‌طور آداب به خاکسپاری بسیار خاص؛ برای آنکه نه خاک و نه آب آلوده شود، اجساد را در معرض دید کرکس‌ها قرار می‌دادند، در طبقات داخلی یک برج بزرگ و کاذب، برج سکوت، در چندین کیلومتری شهر.

زرتشتی‌ها سالیان دراز قربانی بدرفتاری مسلمانانی بودند که آن‌ها را «کافر»



تصویر شماره ۳



تصویر شماره ۴



تصویر شماره ۵

و نمی‌توانستند در لباس‌هایشان رنگ‌های آبی، سیاه، سبز و قرمز داشته باشند. آن‌ها همراه خانواده‌هایشان در محله‌هایی مخصوص زندگی می‌کردند و اجازه ورود به بعضی از اماکن را نداشتند. در زمان تحقیق ما، این تبعیض‌ها دیگر وجود نداشت و همه جوامع انسانی در هم مخلوط شده بودند.

می‌پنداشتند: مردان می‌بایست دستاری مخصوص می‌بستند و کفش‌هایی زشت به پا می‌کردند تا از دور شناخته شوند، حق استفاده از چتر و عینک را نداشتند



تصویر شماره ۶

قرن هاست که اقتصاد یزد اساساً روی نساجی تمرکز کرده است. قبلاً یزد تقریباً حق انحصاری ابریشم بافی را در دست داشت و مارکوپولو موقع دیدار از یزد دقیقاً با همین عنوان این شهر را تحسین کرده بود: «شهری بسیار خوب و مرکزی اشرافی برای تجارت. در این شهر هزاران پارچه مجلل طلائی و ابریشمی بافته می شود که یزدی نام دارند.» کیفیت صنعت این شهر باعث شد مغول ها و تیموری ها از خون مردمانش بگذرند و تهیه لباس های تشریفاتی خود را به صنعت کاران این شهر سفارش دهند. در قرن نوزده، نه هزار صنعت کار ابریشم در هشتصد هزار کارگاه کار می کردند، اما کشت خشک خاص جایگزین کشت درخت توت شد، تا جایی که با دخالت دولت ساخت تریاک هم آغاز شد.

مطالعه ما مربوط می شود به بخش قدیمی شهر که از هر طرفش خیابانی تنگ می گذرد، محصور بین دیوارهای بلند چینه که خیابان ها را از خورشید محافظت می کنند و گاه قوس هایی چهارخم بر بالا دارند از جنس آجر خام و پوشیده شده از چینه. این دیوارهای کور پیکره اجتماعی و ژانر زندگی ساکنان خانه های سنتی را پنهان می کنند.

بازارها، محورهای اصلی فعالیت تجاری، گنبد های کاهگلی کوچکی دارند؛ چنان نزدیک به هم که در مجموع یک پشت بام واحد را تشکیل می دهند و نور از راه روزنی گرد در وسط هر یک از گنبد ها به داخل بازار نفوذ می کند. با این همه، مصالح به کار رفته برای ساخت خاک است، به شکل چینه برای دیوارهای دور خانه ها و باغ ها، و به شکل آجر خام خشک شده زیر آفتاب برای دیوارها و پشت بام های خانه سنتی، که بعد از آن با کاه گل پوشیده می شوند، روکشی نسبتاً محکم چون هر ده یا پانزده سال یک بار آن را احیا می کنند.

کاربرد آجر، اول خشک شده زیر آفتاب، و بعد پخته شده در کوره، به گذشت های خیر دور برمی گردد، شاید به دوره پیش از تاریخ ایران.



تصویر شماره ۷



تصویر شماره ۸



تصویر شماره ۹

می‌دهد: پرتوهای خورشید فقط به بخش از گنبد می‌تابند و بخشی که در سایه می‌ماند به خنک کردن هوای درون امکان می‌دهد؛ از طرفی، بادهایی که همواره می‌وزند تا حدی از حرارت هوا می‌کاهند. در بناهای عمومی، از دو گنبد استفاده می‌شود که تأثیر بیشتری دارد.

بادگیر یک روش تهویه است که به‌رغم قدمتش هنوز از آن استفاده می‌شود؛ بادگیر از یک جور دودکش تشکیل می‌شود، معمولاً با چهار سطح، که باد را می‌بلعد و باد موقع خروج از آن جریان هوایی تولید می‌کند که هوای اتاق را تازه می‌کند.

خانه زرتشتی‌ها نمی‌توانست از یک برج بادی برای تهویه برخوردار باشد، چون پشت‌بام خانه‌های آن‌ها می‌بایست برای مسلمان‌ها قابل لمس می‌بود؛ همچنین، زرتشتی‌ها زمین را حفر می‌کردند تا فضایی قابل سکونت برای خود درست کنند. از طرفی، در خانه‌های آن‌ها با چارچوبی از گچ سفید مشخص می‌شد.

تنها لکه‌های رنگی که تک‌رنگی عمومی را از بین می‌برند، متعلق به مسجدهای یزد است که شمارشان به پنجاه عدد می‌رسد.

گنبد مسجد جامع، یا مسجد جمعه، پوشیده از آجرهای لعاب‌داده است که رنگ غالبش آبی فیروزه‌ای است، سمبل آسمان.



تصویر شماره ۱۱



تصویر شماره ۱۲

این ماده امتیازات قابل توجی دارد: در حالت استاندارد، آجر سبک است و انعطافی دارد که اجازه می‌دهد مقابل زمین لرزه مقاومت کند؛ به‌علاوه، یک عایق حرارتی فوق‌العاده است. ساخت خانه‌ها را به یک معمار سنتی و بناهای سفارش می‌دهند و چند کارگر روزمزد را استخدام می‌کنند؛ آن‌ها از خاک همان زمین بنا برمی‌دارند تا آجر خام بسازند. می‌شود نتیجه گرفت که چنان رابطه تنگاتنگی از لحاظ رنگ‌آمیزی بین زیستگاه و محیط زیست، و حتی طبیعت معدنی، وجود دارد که به‌راستی می‌توان از هم‌رنگی صحبت کرد.

تصویر شماره ۷: این باردان‌های آجیل و خشکبار طیفی غنی از رنگامیه‌های طبیعی با فام‌ها و درخشش‌های گوناگون به نمایش می‌گذارد.

تصویر شماره ۸: بادگیر که بر هر خانه تسلط دارد، به خنک کردن آن امکان می‌دهد. این ساخت از همه فرآیندهای کاربرد خاک، خشک و پخته، استفاده می‌کند.

تصویر شماره ۹: در امتداد باروهای قدیمی، خاک غالب بر زمین و دیوارها، ویژگی تک‌رنگش را به فضا می‌دهد که با شاخ و برگ درختان هم‌تزیین شده است.

اینجا، رنگ خانه پیوند کمی با ریتم‌ها و تناسب‌های تحمیلی توسط مصالح به کار رفته، روش‌های ساخت و محدودیت‌های آب‌وهوایی دارد. به‌ویژه، وجود گنبدها به الزامات تکنیکی و آب‌وهوایی پاسخ



تصویر شماره ۱۰

طرح‌های هندسی که بناهای اسلامی را تزئین می‌کنند، نوعی کاشیکاری به وجود می‌آورند که زیر آفتاب مثل یک جواهر واقعی می‌درخشد.

رنگ‌آمیزی نقطه‌ای خانه محدود می‌شود به درهای چوبی؛ این درها، که معمولاً نسبت به خیابان عقب‌تر هستند، دولنگه دارند؛ از الوارهای بزرگ عمودی ساخته شده‌اند و دو تیرک افقی با میخ آهنی آن‌ها را به هم وصل کرده است. پنجره‌ها از چشم رهگذران پنهان هستند و دیوارهای جانبی درونی کورند.

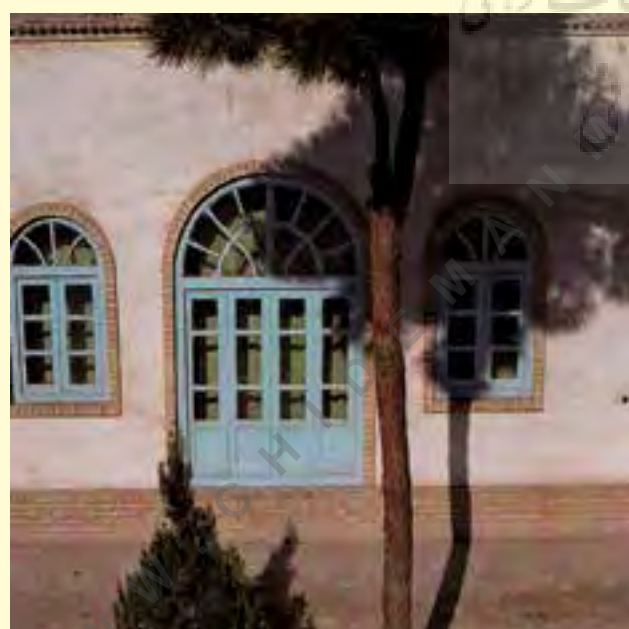
گیاهان خنکی سایه‌هاشان و طیف‌های رنگی‌شان را به ارمغان می‌آورند:

شایع‌ترین درخت، انار است، چون نیاز به آبیاری پیوسته ندارد. همچنین، در حیاط بناهای زیبا، اطراف حوض، تنوع بزرگی از درختان میوه و گیاهان را می‌بینیم که سایه‌سودمندشان را می‌گسترند و از شدت نور و گرما می‌کاهند. حوض، آینه آسمان، که فواره‌اش تصویر حرکت جاودانه است، فقط کاربردی سمبولیک دارد: به درد کارهای مستخدمان می‌خورد و به‌واقع خنکی را ذخیره می‌کند.

در زمان مطالعه ما، سال ۱۹۷۵، یزد چهره یک بابت شهری را به نمایش می‌گذارد که



تصویر شماره ۱۳



تصویر شماره ۱۶



تصویر شماره ۱۵

انسجامی استثنایی دارد.

وحدت معماری، که رنگی عمومی در نهایت سادگی آن را تقویت می‌کند، بُعد بسیار خاصی زیر نور خیره‌کننده کویر به خود می‌گیرد. در واقع، خلوص هوا و شدت انعکاس پرتوهای خورشید به پدیده رنگ‌دانه‌ها تبدیل می‌شود و بازتاب‌هایی غیرواقعی به آن‌ها می‌بخشد.

تصویر شماره ۱۰: ورودی یک باغ خصوصی نزدیک شهر.

در چوبی و خشت‌هایی از رس و آجر در کنار هم رنگی یک دست می‌سازد با درجات (فام‌های) طبیعی گوناگون. تفاوت سازمابه‌ها تضاد میان این فام‌ها را بیش‌تر (تشدید) می‌کند.

تصویر شماره ۱۱: نمونه‌برداری از مصالح و مواد - سفال، آجر و اندود- در منطقه برای مطالعه و دسته‌بندی رنگ‌های مشاهده شده مهم است (هنگام مطالعه و دسته‌بندی رنگ‌های مشاهده شده در منطقه مهم است که از مواد و مصالح -سفال، آجر و اندود- نمونه‌برداری کنیم).

تصویر شماره ۱۲: قطعات سرامیک و تکه‌هایی از پوشش یک بادبزن رنگارنگ که طیف‌های مختلف رنگ آبی در بین آن‌ها آواز می‌خوانند.



تصویر شماره ۱۴



تصویر شماره ۱۸



تصویر شماره ۱۷

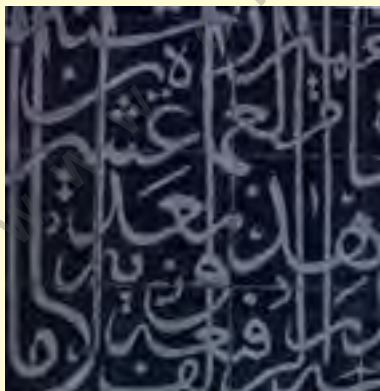




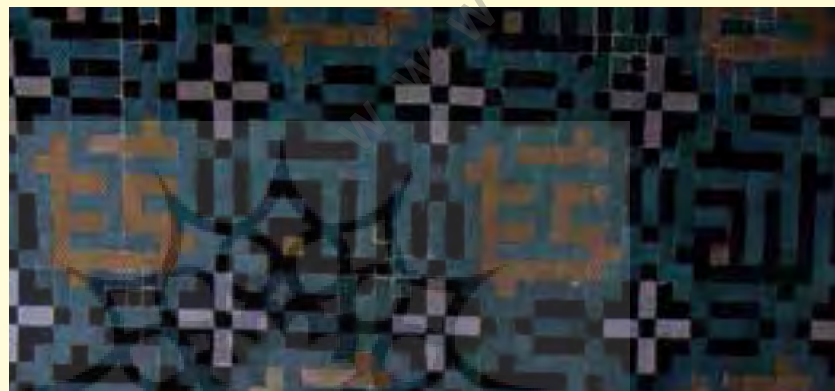
تصویر شماره ۲۲



تصویر شماره ۱۹



تصویر شماره ۲۳



تصویر شماره ۲۰

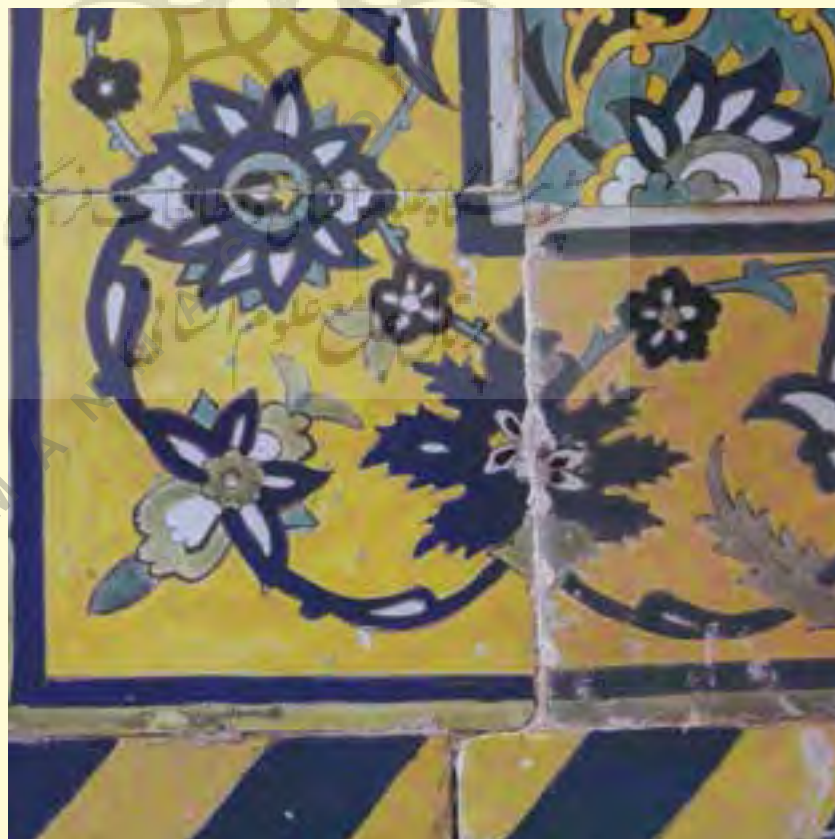
تصویر ۱۳: درهای قدیمی میخ‌کوبی شده، رنگ شده یا به رنگ چوب، گواهی بر مهارتی اجدادی هستند.

تصویر شماره ۱۴: این در قدیمی میخ‌کوبی شده و پوشیده از لاک لاجوردی، روی بنایی نصب شده است که آجرهایش رنگی روشن دارند و به روش هندسی کنار هم چیده شده‌اند.

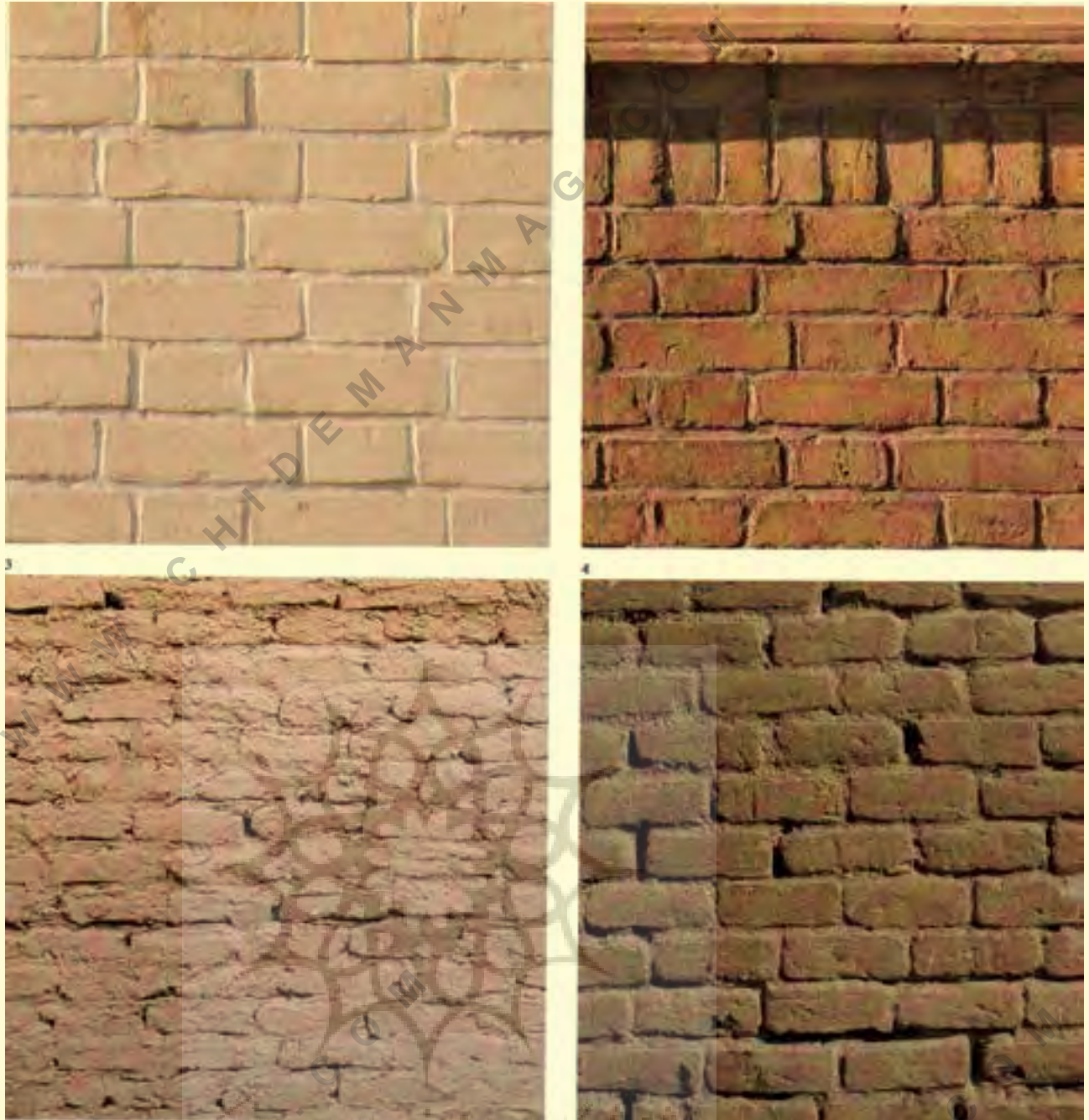
تصاویر شماره ۱۵ و ۱۶: درها و پنجره‌های چوبی که به خیابان یا حیاط خانه مشرف‌اند، تنها پایه‌های رنگی هستند و در طیف رنگ خنثای بنا تضاد ایجاد می‌کنند.

تصویر شماره ۱۷: در خانه قدیمی که تیرهای افقی داخلی آن توس میخ‌های بزرگ آهنی نگه‌داشته می‌شوند. لباس‌های رنگارنگ دختر جوان هماهنگی کاملی با رنگ سبز مایل به آبی در دارد.

تصویر شماره ۱۸: حیاط مسجد جامع که



تصویر شماره ۲۱



تصویر شماره ۲۴

در یزد، آجرها به‌رغم رنگدانه‌های متفاوت‌شان، در طیف زرد مایل به سرخ روشن یا تیره قرار می‌گیرند.

تصویر شماره ۲۵: زیستگاه شهرهای کویری ایران در رنگ خاک و ماسه اطراف خلاصه می‌شود و پدیده تولید می‌کند از نوعی هم‌رنگی و اتحادی قابل توجه.

تنها عناصر رنگی مشهود برای رهگذران، درها و دروازه‌هایی هستند که به خیابان باز می‌شوند؛ آن‌ها به رنگ طبیعی چوب هستند و یا سبز و فیروزه‌ای و آبی رنگ شده‌اند.

زمینش از آجرهایی پوشیده شده که متناسب با طرح‌های تزئینی خراباها کنار هم چیده شده‌اند. تصاویر شماره ۱۹ و ۲۰: ایرانیان نقشی اساسی در پیشرفت پوشش سرامیکی بازی کردند، ابتدا در شرق، بعد در غرب، به‌ویژه در اسپانیا و پرتغال.

این کاشی‌های بریده‌شده با دست نوعی نوشتار مقدس شکل می‌دهند در مدح علی (ع) یا الله.

تصویر شماره ۲۱: جزئیات طرح گل کاشی سرامیک.

تصاویر شماره ۲۲ و ۲۳: اینجا آیه‌های قرآن با رنگ سفید در زمینه آبی به سبک کوفی خوش‌نویسی شده‌اند و خطوطی منحنی تشکیل داده‌اند.

تصویر شماره ۲۴: از زمان باستان، آجر مصالحی انعطاف‌پذیر است که علاوه بر کیفیت‌های کاربردی‌اش، به ترکیب‌های بی‌شماری امکان می‌دهد.

تنوع رنگی آجر به ترکیب خاک به کار رفته و روش پخت آن مربوط می‌شود.



تصویر شماره ۲۶

تصویر شماره ۲۶: رنگ آمیزی عمومی یزد در لحن های رنگ خاک اُخرایی آن نمودار می شود؛ از روشن ترین طیف های زرد تا تیره ترین آن. (مطالعه چشم انداز شهر، به تاریخ ۱۹۷۵).  
در رنگ آمیزی معماری یزد رنگ های آبی و آبی فیروزه ای بر رنگ های دیگر برتری دارند. این دو الوار به روشی ساده نشانگر نقطه گذاری های جزئی آبی رنگ هستند و همین طور نشانگر کنتراست آن ها با طیف های اُخرایی رنگ و برتر سطوح معماری ها. ■